

gospodarske, obrtniške in narodne.

Izhajajo vsako sredo po celi poli. Veljajo v tiskarnici jemane za celo leto 3 gld. 60 kr., za pol leta 1 gld. 80 kr., za četrt leta 90 kr., pošiljane po pošti pa za celo leto 4 gld. 20 kr., za pol leta 2 gld. 20 kr., za četrt leta 1 gld. 15 kr. nov. den.

~ V Ljubljani v sredo 13. julija 1870. ~

Gospodarske stvari.

Glavna vodila živinorejcem.

Žival zeló med seboj razločenih plemen in lastnosti ni vkup plemeniti. Tako, postavimo, konji veliki, težki, močni, čvrstih, debelih nog in kostí, širocega križa, ki so dobri za težko vožnjo, naj se plemené spet s takimi, pa izbranimi najlepšimi, ne pa z lahkiimi Arabljani, ker bi dali žrebeta, katerih bi kmetovalec, ki hoče močne vožne konje imeti, ne mogel vesel biti, kajti za njegovo potrebo bi mu ne mogli hasniti. — Če pa hoče lahkíh kónj za ježo, za tek, naj plemení lahke z lahkimi, ne pa s težkimi, ker bi tak rod ne bil za ježo itd. Povsod mora um biti, ne pa vse po enem kopitu.

Ni ne vsaka žival za pleme, to je, ni pametno, vsako kobiló ali kravo že zato, ker je kobila ali krava, po plemenu peljati ali domá plemeniti z juncem ali žrebcom s kakoršnim bodi, ampak le tista, ktera ima ne le život po vsi primeri lep, ampak tudi duh in znotranje lastnosti po naših željah. Z neumnim, nepremišljenim plemenjenjem nekazne živali ali slabih lastnosti, se utegne ne le pri hiši, ampak tudi po celih okrajih in še po vsi deželi dosti dobra in čedna živina počasi tako pokaziti, da je veliko manj vredna od poprejšnje.

Skušnja uči, da mladina sledi posebno lastnosti svojih starišev. Lastnosti duhá dobí mladina najbolj po svoji materi. Tako, postavimo, če bi se hudobna kobila plemenila z nehudobnim žebcem, bi žrebe materne lastnosti in brž ko ne še v več rodovih zeló ohranilo; videlo se je, da, ko se je to v kakem rodu nekoliko zgubilo, je v poznejšem spet na dan prišlo, ali ni to gotovo znamenje, da je v krvi bilo? Po hudobnih žrebcih pa malokdaj hudobne žrebete pridejo. — Nasproti pa se telesne lastnosti sledijo bolj po očetu. Tako, postavimo, telica mlečne krave in junca nemlečne matere, bo raji slabo natoro očeta, kakor dobro telesno lastnost matere imela. Od junca sina mlečne krave pa bo hči brž ko ne tudi mlečna, če tudi mati njena ni mlečna bila. Nikar tedaj ne misli, da dobra molzna krava bode gotovo spet dobro molzno hčer imela, ako tudi mati junčeva ni bila mlečna. Zatoraj ni umno, telico dobre molzne krave za molžo zato kupiti, ker je njena mati veliko mleka imela; bolj gotovo pa je, če ste obé materi, to je, tudi junčeva molzni bili.

Žival vseh lepíh lastnosti od obéh strani dá enako mladino. Žival enega spola lepa, družega pa še lepša in bolj popolnoma in žlahnejša, dá bolj popolnoma mladino. Žival pa enega spola slaba, družega pa še slabija, dá navadno čisto revno mladino. Če se tedaj naša domača lepo stvarjena kobila lahke postave plemení z

lepim in dobrim arabljanom, bo žrebe lepše od matere. Če se pa gura plemení z revnim kljusetom, bo žrebe še revnije od svoje matere. Po tem takem se lahko zgodi, da naša domača dobra in lepa živina se pokazí ali pa polepša, in po tej poti se da slaba žival čedalje bolj požlahniti ali polepšati, žlahna pa poslabiti.

Mladina moškega spola je večidel materne natore, mladina ženskega spola pa očetove. Torej po juncu sinu mlečne krave pride rada telica mlečna; mlečna krava pa rodí malokdaj mlečno hčer, če junec ni bil sin mlečne matere.

Po očetu se zdeluje mladini bolj srednji život po materi pa bolj zadnji, po očetu bolj zunanji, po materi bolj znotranji, in duh.

Narobe je, majhno mater z velikim očetom plemeniti, ker tako mlado nima dosti prostora razprostiti se v ozkem maternem telesu in porod je težak, in tako mlado je morebiti veliko, pa kratko in nečedno. Nasproti pa je prav, za veliko mater manjšega, pa krepkega, čvrstega in lepega očeta izbrati. Angleži so svoje lahke in drage konje z majhnimi arabskimi žrebci, svoje težke konje pa z velikimi holandskimi kobilami, in svoje svinje z majhnimi kitajskimi merjasci zlepšali in požlahnili. Po dobri reji se majhno plemo moškega spola z večim enake natore ženskega spola polepša in več naredí, ne pa narobe. To je edina prava pot lepo in popolnoma pleme zarediti.

Žival za pleme mora biti zdrava, vsaj na drobovini, ker mladina staršev bolne ali skažene drobovine dédi rada enake slabosti. Konj nadušljiv, garjev i. t. d. vplemeni enaka žrebete in ni dosti da je tako žival gojil kakov mazač in da je videti zdrava, dosti je, da je prej bolna bila; on ali ona, ni za pleme. Ravno tako govedó sajčevčevo, ali kdaj na pljučah, jetrih ali vranci bolne, ali kervomočna krava, ni za pleme. Če je svinja ali merjasec ikrast, ali kdaj rdečico imel, ali če kašlja, ali težko diha i. t. d., ni za pleme, in tako garjevi ovni in garjeve ovce ne.

Zelo stara žival obojega spola zgubi ognjenost in po tem ni več dobra za pleme; pa tudi premlada ne, ker nima še prave krepkosti. Prestara je krava in kobila čez 14 ali 15 let; junec čez 7 ali 8 let, žebec čez 15 let. Premlada je krava pod poldrugim letom, kobila pod tremi, junec in žebec pod dvema letoma. Prestare so ovce, koze in svinje čez pet let; premlade pod enim letom.

Nekteri gledajo na barvo, posebno pri konjih; pa to nima nobene posebne prednosti; druge dobre lastnosti so boljše od najlepše barve. Nektere lastnosti se včasí res najdejo pri barvi, postavimo, od rojstva beli konji so radi mehkužni; črnosivci in kostanjevevi srčni in stanovitni; rjavci hudobni, murni trdni; pa to ni vselej.

Če bolj se pleme po enem vodilu redi, bolj je tako pleme stanovitno, in torej so že požlahnjena plemena tolikanj več veselje in dobiček kmetovalcu, kateri se pri živinoreji vedno umnih vodil drži.

Zárod gozdov s presajanjem mladih sadik.

(Konec.)

9. Kako vsajene sadike varovati?

Vsakdo, ki je veliko dreves posadil, bode gotovo skrbel, da mu jih nihče ne poškoduje, sicer je ves njegov trud zastonj.

Vsak prostor, ki je nasajen z majhnimi sajenkami, mora se skrbno varovati skrivne divjačine in domače živali. Najbolje je, da jarek okoli sadišča skopljemo, ali da se prostor s primernimi mejami ogradi.

Če pa imamo več sajenke, 6 do 10 čevljev dolge, presaditi, moramo jim podporo dati, kajti brez podpore jih veter sèm ter tje maha, ali sneg polomi. To pa se naredi s količki, ki morajo primerno dolgi in debeli in iz trdnega lesa biti. *) Tudi morajo koli, ki naj pri večih sadikah k večemu 7 čevljev iz zemlje molé, pred zasadbo v zemljo zabiti biti; če jih še le potem zabijemo, ko so že drevesca v zemlji, lahko bi se zgodilo, da jim poškodujemo koreninice, koli pa bi v zrahljani zemlji tudi trdno ne stali.

Prvo je tedaj, da zabijmo kol v sredo jamice; pri sajenji sajenk pa opazujemo, da kole zmirom tako postavljamo, da zaznamovana polnočna stran zopet na isto stran pride, da kol proti poldnevni strani stoji, da more sadike v vročih dnevih opoldne nekoliko sence dati.

Ko smo sajenke tako vsadili, kakor je bilo povedano, je privežimo s trto ali pa slamo v podobi 8 ne-
kolikokrat, pa ne trdo, na kol; med kol in sajenko je dobro mahú djati, da se ne riblje in tako ne rani.

Na pašnikih je treba sajenke še 4 čevlje visoko s trnjem, najbolj z brinovino, ovezati. Če so pa s tem še premalo zavarovane, pa zabijmo več po 5 čevljev iz zemlje molečih količev okoli sajenke.

Da sajenke po koncu rasto, pomaga to, da dva 5 čevljev iz zemlje stoječa kola zraven sajenke zabijemo in jo s slamnatimi vrvmi ali pa trtami na kole privežemo.

Opazujemo potem sadišče. Če trava raste, smemo jo kositi, živino pa še le po takem sadišču pasti, ko so drevesa že toliko odrasla, da ne trpé škode, ako se živina ob nje drgne; majhnim in še ne odraslim drevescem se sicer koreninice polomijo in posušé.

Franjo Padar.

Odgovor na dvoje vprašanj.

Kako pomagati boleznim v gobcu in na parkljih?

„Novice“ so to bolezen že tolikokrat popisovale, da vsak gospodar, ki naš list ima in si ga v bukve vezati dá, pomoč lahko najde v njih.

Na Otlici se je, kakor se nam piše, pred nekoliko tedni začela ta bolezen in zelo razširila, tako, da so gospodarji v strahu.

Ravno ta bolezen je lani in letos zelo razsajala po več deželah, tudi na Štajarskem, Kranjskem itd. Njegovarna ni bila, skor nobeno živinče ni poginilo, ako ni

*) Povsod priporočano žganje takih kolov od spodaj ne trpi zavoljo tega nič dalje, ako se taki koli z žgano smolo ne napojijo. Mnogo skušenj je že narejenih. Ako pa od spodej žgane kole pol čevlja nad, in pol čevlja pod zemljo z zažgano smolo nekolikokrat namažemo in pustimo, da se še pred zabijanjem v zemljo posušé, je to posebno dobro in taki koli veliko delj časa trpé, posebno pa, če smo jih od hrastov, ali akacij ali šilovine vzeli.

Pis.

že popred bolešno bilo. Ko se mehurčki v gobcu, na jeziku ali tudi nad parklji in med parklji prederó, se zacelijo kmalu in bolezen je konec v kakih 8, 10 ali 14 dnevih. Vendar trpi živina veliko, ker ne more žreti, jo noge bolijo, vročnica trpinči, včasih se tudi na vimenu naredijo mazulčki. Včasih pa je tudi huda ta bolezen, da živina pogine, parklje izzuje itd. Tudi je nekaterekrat nalezljiva.

Navadno pa, kakor smo rekli, ni bolezen huda, in če manj se ozdravlja, tem bolje je večidel. Ljudje so večkrat prav neumni in ribajo jezik in gobec z ostrimi zdravili ali drgnejo kožo nad parklji z njimi. Vsak pameten človek lahko razvidi, da, kjer je bolečina in vročina, se le s hladnimi rečmi tolažiti mora, a ne ogenj še netiti!

Zato naj se bolni gobec spira rahlo le z mrzlo vodo, z jesihom zmešano, kateri se pridene še nekoliko medú (strdí). Tako naj se gobec (in to rahlo) spira vsaki dan kake trikrat. Bolno živino imej v čednem, ne soparnem hlevu in dajaj jej (ako more še kaj žreti) le mehke klaje, ne sená ali otave.

Ako ima živinče bolezen na parkljih, tudi malo počenjaj; v čednem hlevu jo drži, ne goni je na pašo; trikrat na dan jo postavi v tekočo vodo za pol ure, ali pa parklje ovij z ilovico, ki si jo z jesihom podelal; tako rahlo ovite parklje polij včasih z mrzlo vodo.

Tako ravnaj pri navadni bolezni v gobcu in na parkljih. Če pa je koža v gobcu ali okoli parkelj gnajiti začela, treba je gnojna mesta pomočiti z vodo, v kateri se je raztopilo žgano apno.

Odvrniti te bolezni takrat ni mogoče, kedar je kužnina v zraku, kteremu ne moremo prestriči poti do živine.

Kako mravljinice odgnati od drevja.

Gospodarja v Sodražici, ki nam je to vprašanje stavil, napotujemo na 10. list letošnjih „Novic“, pa tudi na to, kar je bilo v našem listu že mnogokrat rečeno, da prav gotove pomoči zoper ta mrčes ni. Mnogi vrtnarji pa hvalijo tudi petroleum, ono smrdljivo kamnito olje, kteremu se ogiblje vsaka žival.

Politične stvari.

Dvakrat tri.

Ustavneži so res smešni ljudje. Na jeziku jim je zmirom Avstrija, delajo pa na njeno pogubo. Federalizma se bojé kakor peklenščeka, češ, da federalizem razruši Avstrijo. Tako so kričali pod Schmerlingom, in brž potem so sprejeli dvalizem, ki je Ogersko odcepil od Avstrije a nič družega ni kakor federalizem iz dveh členov, — in isto tako kričijo tudi dandanes, pa sklenili so že, da Nemci, Magjari in Poljaki morajo „vodstvo“ prevzeti v Avstriji, to je, gospodje biti vsem drugim narodom. Galiciji naj se dá samostojnost, vsem drugim, sedanji ustavi nasprotnim deželam in tudi Čehom pa nič.

Ni še gotovo, da bo deželni zbor galicijski zadovoljen s tem, o čemur so se nekteri kolovodji poljski pogodili s Potockijem; al recimo, da bode zadovoljen in da se potem Poljakom posebna pogača peče, kaj pa bodo vsi drugi narodi avstrijsko-ogerski k tej trójici rekli? Gotovo se vsi narodi takraj in unkraj Litave vzdignejo zoper nemško-magjarsko-poljsko gospodstvo. V vrsti teh nasprotnih narodov bodo Čehi, Rusini, Hrvati, Srbi, Slovaki, Slovenci in Tirolci. In tem nenemškimi narodom se bode pridružilo obilo avstrijskih Nemcev, ki so iz družih vzrokov tako malo